

TALABALARDA TA'LIM MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING IJTIMOIIY-FALSAFIY MUAMMOLARI

Jumanazarova Asal

Sh.Rashidov nomidagi SamDU 4-bosqich talabasi

Ilmiy rahbar: **Tursunov Lochin Erkinovich**

Sh.Rashidov nomidagi SamDU dotsenti, PhD

<https://doi.org/10.5281/zenodo.8157112>

Annotatsiya: Ushbu maqolada talaba yoshlarda ta'lim madaniyatini shakllantirishning dolzarb masalalari, bu haqida mutaxassislarning bergan fikrlari keltirib o'tilgan. Ta'lim va madaniyatning uzviyligi, ularning hamohangligining ijtimoiy-falsafiy muammolari ilmiy jihatdan tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: ta'lim madaniyati, madaniy aloqa, madaniy dinamika, ta'lim va tarbiya uyg'unligi.

SOCIO-PHILOSOPHICAL PROBLEMS OF FORMATION OF EDUCATIONAL CULTURE AMONG STUDENTS

Abstract: In this article, the current issues of the formation of educational culture among students and the opinions of experts are presented. The integration of education and culture, socio-philosophical problems of their harmony have been scientifically analyzed.

Keywords: educational culture, cultural communication, cultural dynamics, harmony of education and upbringing.

СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ КУЛЬТУРЫ У СТУДЕНТОВ

Аннотация: В данной статье представлены актуальные вопросы формирования образовательной культуры у студентов и мнения специалистов. Научно проанализированы интеграция образования и культуры, социально-философские проблемы их гармонии.

Ключевые слова: образовательная культура, культурная коммуникация, культурная динамика, гармония обучения и воспитания.

KIRISH

Ta'limning juda muhim va shu bilan birga kam rivojlangan muammolaridan biri bu uning madaniyati hisoblanadi. Ta'lim va madaniyatning chambarchas bog'liq hodisalarining ichki aloqasi va o'zaro bog'liqligi bir qator holatlar bilan belgilanadi. Birinchidan, ta'lim nafaqat madaniyatning bir qismi, balki, eng muhim tarkibiy qismidir. Ikkinchidan, ta'lim har doim madaniyatni rivojlantirish uchun asos bo'lib kelgan, bu jarayonda birinchi navbatda uni rivojlantirish subyektlarining ta'lim darajasiga asoslanadi. Uchinchidan, ta'lim va madaniyat individual va guruh (jamoaviy) faoliyat turlari sifatida o'zaro chambarchas bog'liq va shu qadar yaqinki, ba'zida bu jarayonda qattiq belgilangan chiziqni topish qiyin. Ta'lim va madaniyatning muammoli aloqalariga kelsak, u ularni o'rganishga ilmiy yondashuvlarning birligi va umumiyligi bilan ajralib turadi. Bu shuni anglatadiki, ta'lim va madaniyatni ijtimoiy institut, ijtimoiy tizim, ijtimoiy jarayon, ijtimoiy-madaniy hodisa, faoliyat turi va qiymat sifatida ko'rib chiqish mumkin. Madaniyat ta'limda "yashaydi", deb hisoblash mumkin, bu uning qo'shma to'ldiruvchisi va yo'nalishning asosiy vektoridir. Qat'iy aytganda, bu madaniyatning nafaqat ta'limda, balki undan tashqaridagi boshqa ijtimoiy hodisalarda ham "mavjudligi" bilan bog'liq. Har qanday ijtimoiy obyekt, hodisa yoki jarayonning madaniy tarkibiy qismini aniqlash haqida savol tug'iladi. Aslida, biz ijtimoiy jihatdan madaniy, uning ko'p qirrali ko'rinishlarini aniqlash haqida gapiramiz.

Ularning ajralmas birligi ijtimoiy- madaniy dunyodir. Zamonaviy sotsiologiyaning asoschilaridan biri P. Sorokin bir vaqtning o'zida "ijtimoiy va madaniy dinamikada" masalaning ushbu tomoniga e'tibor qaratdi, u ijtimoiy va madaniy hodisalarni "bir xil bo'linmas ijtimoiy-madaniy dunyoning turli qismlari sifatida" izohlashga chaqirdi [1]. Bilamizki, ta'lim bilan birga yoshlarga tarbiya ham beriladi. Tarbiya berish orqali esa madaniyatli shaxsni shakllantiramiz. Madaniyat so'zi arabchadan olingan bo'lib "madinalik" ya'ni shaharlik degan ma'noni anglatadi. Demak, madaniyatli shaxs deganda olam haqida o'z tasavvurlariga ega, sotsializatsiya jarayonidan o'tgan, ya'ni ijtimoiylashgan, muomalaga layoqatli shaxsni tushunmiz.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODOLOGIYASI

Shu ma'noda, V. L. Benin haqli ravishda ta'kidlaydi: "pedagogik madaniyat hodisa sifatida pedagogika va madaniyatni uzviy bog'laydi va uning pedagogikaning ham, madaniyat tizimining ham mavqeini aniqlashni talab qiladi" [4]. Xuddi shu tarzda, ta'lim madaniyati tushunchasi madaniyat va tasvirni bog'laydi va madaniyat va ta'lim tizimlarida uning o'rnini aniqlash masalasini ko'tarishga imkon beradi, deb ta'kidlash mumkin. Yuqoridagi hukmlardan kelib chiqib, yuqoridagi kasbiy jamoalarning pedagogik madaniyatini ushbu ta'lim subyektlarining ta'lim madaniyatining namoyon bo'lishi deb hisoblash mumkin.

O'zbekistonda joriy etilgan uzluksiz ta'limning har bir bosqichi insonni har tomonlama rivojlanishiga yordam bera oladi. Bu bosqichlarda o'quvchida ta'lim madaniyati shakllanadi va yuksaladi. Masalan, kichik yoshdagi bolani bog'cha yoki maktabga berishda ota-ona tanlovi asosida bo'lsa ham keyinchalik bola o'zlari qiziqish va xohishlariga ko'ra tanlaydi. O'rta ta'lim shaxsni erkin fikrlay oladigan va ratsional tanlov qilish qobiliyatini shakllantirgan shaxsni tarbiyalab berishi kerak. Aynan talaba yoshlar kelajakda o'zini shu kasbda ko'ra olgan kasbni tanlashi va ta'limini ham shunga mos yo'nalishda tanlay olishi kerak.

Ta'lim oqali madaniyatlar almashinuvi jarayonini ham ko'rishimiz mumkin. Ijtimoiy aloqalar hech qachon to'xtab qolmaydi. Bunday aloqalar ta'lim orqali yanada jadallashadi va mustahkamlanadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi umuminsoniy madaniyat tashuvchisi bo'lishi kerak. U amalga oshirayotgan pedagogik faoliyat nafaqat bilim, ko'nikma va malakalarni uzatish, balki turli madaniyatlar o'rtasidagi muloqot va madaniy qadriyatlar almashinuvi vazifasini bajaradi. Ta'lim qo'llab-quvvatlash, tarjimon, madaniyatning uzatish aloqasi rolini o'ynaydi, u insonning uni rivojlantirish bo'yicha barcha faoliyatini qamrab oladi [3].

Ta'lim muassasasining ta'lim madaniyati va unda o'qiyotgan va ishlayotganlar biz uchun alohida qiziqish uyg'otadi. Birinchisi - ta'lim muassasasining ta'lim madaniyati mavjudligi haqida gapirganda, biz uning mavjudligi ehtimoli haqida faqat o'quvchilar va o'qituvchilarning ta'lim faoliyati uchun yoqimli sharoitlar yaratilganda gapirish mantiqiy ekanligini ta'kidlaymiz. Bu turli xil sharoitlar bo'lishi mumkin – ham moddiy, ham ijtimoiy va ma'naviy, sinflar, o'quv xonalari, laboratoriyalar jihozlaridan tortib, ta'lim muassasasida ta'limning maxsus muhiti, uning o'ziga xos jozibadorligi, maktab, kollej, universitet havosiga tom ma'noda singib ketgan ruh. Bu atmosfera tabiiy ijtimoiy jarayon bo'lib, unda har kimning kundalik faoliyatining haqiqiy ustunligi faqat ta'lim amaliyotidir. Bu jamiyatda hukmron bo'lgan umuminsoniy qadriyatlarga asoslanib, ta'limdagi yovuzlik va yomonliklarga o'rin qoldirmaydigan shunday axloqiy muhit. Bunday holda, o'quv jarayonining talab-motivatsion va qiymat-me'yoriy muhitini o'rganishga aksiologik yondashuv tadqiqot qidiruvining zaruriy qismidir. Savolga sotsiologik yondashuv nuqtai nazaridan, biz, birinchi navbatda, ta'lim muassasasining madaniy makonini belgilaydigan va ushbu makon doirasida shaxsning madaniy o'zini o'zi belgilashiga ta'sir ko'rsatadigan o'qituvchilar va talabalar jamoalari o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning tabiati va turini ajratib

ko'rsatamiz. Shuni bilish va yodda tutish kerakki, ta'lim, mohiyatan, zanjir, vaziyatlar tizimi bo'lib, unda o'qituvchi va talabalar madaniyat bilan tanishishning maxsus tashkil etilgan jarayoni doirasida o'zaro bog'liqdir. Haqiqiy demokratiya va hamkorlik munosabatlari, yordam va qo'llab-quvvatlash, agar ular ta'lim muassasasida o'zaro jamoalar o'rtasida mavjud bo'lsa, unda ta'lim madaniyatining yuqori darajasini aniqlashga qodir. Aksincha, bunday munosabatlarning yo'qligi uning potentsialini sezilarli darajada pasaytiradi.

Demak, ta'limdan kutgan natijamizni olishimiz uchun har bir muassasada ma'naviy muhitni yaxshilashimiz, ularda do'stona munosabatlarni shakllantirish kerak. Avvalgi ta'lim tizimi va avvalgi oliy ta'lim muassasalaridagi muhitni hozirgi muhitga solishtirib bo'lmaydi. Hozirgi talaba yoshlar onggi zamonaviy dunyoga moslashgan, ular axborot jamiyatida yashaydi. Ularning huquqiy madaniyati, xohish-istagi tubdan farq qiladi. Ularni tushunish, aql-idrokini yanada yuksaltirish uchun ularning muhitiga kirib borish va to'g'ri yo'naltirish kerak.

Ta'lim bilan bir qatorda milliy ma'naviyatimizni ham asrashimiz, uni har bir talaba yoshda shakllantirish, milliy ruhda tarbiyalash bugungi oliy ta'lim oldida turgan eng katta vazifalardan biridir. O'zbekiston Respublikasi Birinchi Prezidenti Islom Karimov o'zining "Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch" asarida ma'naviyatni saqlab qolish va uning mustahkamligi haqida shunday gaplarini uchratish mumkin:

"Agarki mendan, hozirgi kunda ma'naviyatimizni asrash uchun nima qilish lozim va unga tahdid soladigan xurujlarga nimani qarshi qo'yish kerak, deb so'rasa, men, avvalambor, shu yurtda yashayotgan har qaysi inson o'zligini anglashi, qadimiy tariximiz va boy madaniyatimiz, ulug' ajdodlarimizning merosini chuqurroq o'zlashtirishi, bugungi tez o'zgarayotgan hayot voqeligiga ongli qarab, mustaqil fikrlashi va diyorimizdagi barcha o'zgarishlarga daxldorlik tuyg'usi bilan yashashi zarur, deb javob bergan bo'lardim". [2]

XULOSA

Ko'rinib turibdiki, ta'limdan madaniyatni ayro holda tasavvur qilib bo'lmaydi. Ta'lim orqali bizning ma'naviyatimiz boyib boradi, yanada mustahkamlanadi. O'zlikni anglash ham eng avvalo ta'limga borib taqaladi. Ta'lim jarayonidagi mavjud ijtimoiy muhit, yangi bilim va ko'nikmalarni egallashga qiziqish, o'qituvchi shaxsi ma'naviyati, talabalarning ijtimoiy-psixologik holati –bularning barchasi ham sotsiologik, psixologik va falsafiy jihatdan o'rganish kerak bo'lgan masalalardir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sorokin, P. A. ijtimoiy va madaniy dinamika / P. A. Sorokin. M.: Astrel, 2006 Yil. 45-bet
2. I.A.Karimov Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch. Toshkent ; Ma'naviyat, 2008. 17-bet
3. Kogan, L. N. madaniyat sotsiologiyasi: darslik / L. N. Kogan. - Ketrinburg: urdu nashriyoti, 1992. 72-bet
4. Benin, V. L. pedagogik Madaniyatshunoslik: ma'ruzalar kursi / V. L. Benin. Ufa: BGPU, 2004yil. 84-bet